

UDC: 343.8(497.6)"1879"

CERIF: H240,H300, S149

DOI: 10.51204/HLH_23102A

Филип Новаковић*

ОДМЈЕРАВАЊЕ КАЗНЕ – АНАЛИЗА РЈЕШЕЊА У КАЗНЕНОМ ЗАКОНУ ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ ОД 26. ЈУНА 1879. ГОДИНЕ

Одмјеравање казне је кривична фаза у систему казненој/кривичној правосудја у којој судија (најчешће) одлучује о примјереној казни за особу осуђену за почињено кажњиво дјело. Овај кривичноправни институцијски има кључну улогу у одржавању друштвеној реда, одвраћању од криминалној понашања и постојања правде. Приликом одређивања одговарајуће казне, судије узимају у обзир различите факторе, укључујући природу и тежину кажњивој дјела, починиоца криминалну прошлост, његово кајање и спремној да преузме одговорност пре уочицај на жртву. Смјернице за одмјеравање казни, у свакој јурисдикцији, одређене су најчешће законом, пре дају оквир који судије преба да слиједи. Одмјеравање казне укључује пажљиву равнотежу између права починиоца и друштвених интереса, уз сталне напоре да се испраже дјелотворније и правичније праксе изрицања казни. У овоме раду ће бити разматран институцијски одмјеравање казне у Казненом закону о злочинствима и преступницима за Босну и Херцеговину из 1879. године. Први босанскохерцеговачки казнени (кривични) закон је више пута новелиран, но пре измјене и дојуне нису значајније уочицаље на систему одмјеравања казне успановљен овим институцијским. Крајак осврт ће бити дај и на ошће доктрине које се тичу одмјеравања казне.

Кључне ријечи: *Одмјеравање казне. – Индивидуализација казне. – Систем кривичне одговорности. – Скривљености. – Ошћавајуће и олакивајуће околности.*

---

* Магистар права, студент II циклуса студија на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци (ужа научна област: Међународно право) и докторанд на Правном факултету Универзитета у Зеници (ужа научна област: Кривично право). E-mail: filipnovakovic.iur@gmail.com, ORCID: 000-0001-9979-5824. Овај рад је представљен на Међународној студентској конференцији из правне историје „Јусторија 2023: Право и казна“, одржаној на Правном факултету Универзитета у Београду, Република Србија, 2023. године.

1. УВОД

У свакој уређеној друштвеној заједници постоје одређена правила која дефинишу понашање припадника те исте заједнице, а која су наметнута од стране друштва (односно, државе) у циљу јамчења једнакости и сигурности чланова заједнице. Казна, која се огледа у одузимању или ограничавању одређених права и слобода особе која је прекршила друштвом наметнута правила понашања, један је од начина путем којих се може осигурати поштовање тих правила. Друштво је држави повјерило монопол физичке принуде, те је стога држава једини ентитет који располаже правом на кажњавање – *ius puniendi*. Одмјеравање казне починитељу друштвено-неприхватљивог дјела је поступак у коме надлежни орган – суд или орган управе – одређује најприкладнију казну починитељу дјела, држећи се у датом тренутку предвиђених циљева кажњавања.

Одмјеравање казне је једно од кључних питања кривичнога права. Историја одмјеравања казне је дуга и занимљива. У најранијим друштвима казне су често представљале освету, ретрибуцију за почињено дјело, те су најчешће имале елиминациони карактер. Вјеровало се да је принцип талиона (тзв. „начело око за око – зуб за зуб“) најбоље мјерило при одређивању казне лицу које је повриједило или угрозило правно заштићено добро. Казне су, у складу са тим принципом, исто одмјераване свим починитељима истих противправних дјела. Стари су Римљани, пак, сматрали да се казна треба одмјерити у складу са разином повријеђеног добра, док су се у средњем вијеку користити тзв. „осудом“ како би се одговарајућа казна одредила. Технике и методи одмјеравања казне су се временом развијали и прилагођавали новим околностима и другачијем добу. Тако су прве модерне државе усвојиле законски (судски и административни) систем одмјеравања казне, законску и судску праксу, препоруке судова и других органа.

Босна и Херцеговина све до краја Другог свјетског рата и за вријеме социјалистичке Југославије није имала прилику развити властити кривичноправни систем, изузимајући временско раздобље које је предмет текста који слиједи.

2. ПРИЛИКЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ У ВРИЈЕМЕ ДОНОШЕЊА КАЗНЕНОГ ЗАКОНА ОД 26. ЈУНА 1879. ГОДИНЕ

Великим пропустом бисмо сматрали да се у кратким цртама не осврнемо на стање и прилике у Босни и Херцеговине прије прве кодификације материјалног казног права. Босна и Херцеговина су биле

у доба Берлинског конгреса 1878. године двије османске покрајине на граници са реформисаном аустријском царевином – Аустроугарском монархијом. На Берлинском конгресу је, поред питања како излијечити „болесника с Босфора“, расправљано о будућности ове двије покрајине. Неколико мудрих глава на том дипломатском скупу је закључило да је Османско царство исувише слабо како би одржавало ред и мир у свим својим покрајинама, те да би најбоље било да Босна, Херцеговина и Новопазарски санџак добију привременог „старатеља“, док се влада у Цариграду не стабилизује. Наравно, старатељство је добио сјеверни сусјед Турског царства, који се већ годинама унатраг довијао како да издејствује проширење своје територије на Балкан, на југ. Тајном конвенцијом закљученом у Рајхштату 1876. године Аустроугарској су Босна и Херцеговина већ биле обећане. То је само потврђено Берлинским уговором двије године касније. Требало је да Аустроугарска и Османско царство своје односе у погледу управљања овим покрајинама уреде посебним уговором, што је и учињено Цариградском конвенцијом из 1879. године.¹

Аустроугарска је у Босну и Херцеговину упала са завидном војном силом. Но, и поред „добре воље“ босанске и херцеговачке раје, оружани отпор је брзо угушен. Али, тензије су остале још неко вријеме. Дошло је до масовног исељавања муслиманског становништва. Поред мањег отпора, Беч је затекао земљу у веома економски (релативно и правно) лошем стању. Аграрни односи нису били уређени, у земљи је још увијек владао тимарски систем, државне установе нису биле довољно развијене, те је вјерско право било нарочито изражено. Поред тога, затекли су једно плурално, мултиконфесионално друштво које је функционисало на веома здравим међуљудским односима. Како се ситуација релативно брзо стабилизовала, нови босанскохерцеговачки „суверен“ је приступио значајним друштвено-политичким и економским реформама. Ове реформе су за свој циљ имале претварање Босне и Херцеговине у једну „узорну колонију“. С циљем успостављања стабилног политичког модела, Беч је отпочео са опсежним реформама државне администрације и правосуђа. Долази до првих озбиљнијих кодификаторских радова и реформи

1 Вид. Мустафа Имамовић, *Хисторија државе и права Босне и Херцеговине, Треће доуњено и редицирано издање*, Магистрат, Сарајево 2003, 203–204; Мустафа Имамовић, *Основе уставно-политичкој развојка и државно-правној положаја Босне и Херцеговине*, Универзитет у Сарајеву – Правни факултет, Сарајево 2006, 80–81, 90–91; Мустафа Имамовић, *Правни положај и унутрашњо-политички развојак БиХ од 1878. до 1914*, Магистрат и Универзитет у Сарајеву – Правни факултет, Сарајево 2007, 9–20 и Сања Савић, *Земаљски устав (шјаиуи) за Босну и Херцеговину*, Универзитет у Источном Сарајеву – Правни факултет, Источно Сарајево 2021, 9–14.

на економском плану. Овиме су у босанскохерцеговачки политички и правни живот уведене модерне установе достојне једне „еуропске колоније“.²

3. КАЗНЕНИ ЗАКОН О ЗЛОЧИНСТВИМА И ПРЕСТУПЦИМА ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ – НАСТАНАК, СТРУКТУРА И САДРЖАЈ

По окупацији, нова је власт отпочела са мноштвом реформи – економских, социјалних, административних те законодавних. Једна од њих било је креирање кривичноправног система за простор Босне и Херцеговине.

Карактеристика друге половине XIX стољећа јесте рецепција права, нарочито у мањим правним системима. Како правни систем Босне и Херцеговине по окупацији није био поступно самосталан него је зависио од воље како војне управе у Сарајеву тако и руководства Двојне монархије у Бечу, логично је било за очекивати да ће се први законски прописи у Босни и Херцеговини донијети по систему рецепције права, што у Аустроугарској није новина. У том смислу, Заједничко министарство финансија је као подлогу за први босанскохерцеговачки кривичноправни пропис узело важећи аустријски Војни казнени закон о злочинствима и преступцима (њем. *Militär-Strafgesetz über Verbrechen und Vergehen*) од 15. јануара 1855. године (у даљем тексту: *Militär-Strafgesetz 1855*), те важећи Казнени закон о злочинствима, преступцима и иступцима (њем. *Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Uebertretungen*) од 25. маја 1852. године (у даљем тескту: *Strafgesetz 1852*). Ова два аустријска казнена закона су потом модифицирана и прилагођена приликама у окупираној земљи. Према ријечима аустријског правника Ајхлера (*Eichler*), Казнени закон за Босну и Херцеговину представљао је „прилагођену обраду Војног казног закона и његових новела, од којих су углавном преузете посебне одредбе раније проглашене за Војну крајину“.³ Он даље наводи да су одредбе „новог“ Казног закона за Босну и Херцеговину реципиране и да су у својој суштини истовјетне онима које су важиле на територији некадашње Војне крајине и које садржи важећи *Strafgesetz 1852*.⁴

2 Вид. шире Филип Новаковић, „Органи власти у Босни и Херцеговини по Земаљском уставу (штатуу) од 17.02.1910. године“, *Правни хоризонти*, III(2)/2020, 163–165.

3 Eduard Eichler, *Das Justizwesen Bosniens und der Hercegovina*, Landesregierung für Bosnien und die Hercegovina, Wien 1889, 153.

4 *Ibid.*, 154.

Дакле, као извор за први босанскохерцеговачки казнени (кривични) закон били су аустријски општи Војни казнени закон (*Militär-Strafgesetz 1855*) и општи Казнени закон (*Strafgesetz 1852*). *Militär-Strafgesetz 1855* је важио искључиво за војна лица због тога што је у себи садржавао казнена дјела која су могли починити само припадници оружаних снага. Међутим, општи Војни казнени закон је важио и за цивиле на територију Војне крајине.⁵ Овакво примјењивање *lex specialis*-а се прелило касније и у Босну и Херцеговину. Како је за подлогу *Militär-Strafgesetz 1855* кориштен *Strafgesetz 1852* логично је закључити зашто се оба имају сматрати изворницима за КЗ за БиХ.⁶

Међутим, *Strafgesetz 1852* се, у литератури, не сматра за модерну кодификацију. Према мишљењу Вернера Огриса (*Werner Ogris*), главни извор казног (кривичног) права Аустроугарске монархије све до њеног распада био је у суштини новелирани и нешто надограђени општи Казнени закон од 3. септембра 1803. године (њем. *Gesetz über Verbrechen und schwere Polizeiiübertretung*).⁷ Иако релативно модеран за почетак XIX стољећа, због чињенице да је садржавао начело законитости (*nullum crimen sine lege*) те усвојио теорију генералне превенције, општи Казнени закон од 1803. године је брзо прегазило вријеме, те су политички захтјеви и идеје Прољећа народа и постреволуционарног времена тражили његово новелирање.⁸ Све измјене и допуне општег Казног закона од 1803. године инкорпориране су у један цјеловити текст објављен као већ поменути Казнени закон од 1852. године, који је новелиран неколико пута.⁹

Превишњом одлуком цара и краља Фрање Јосипа (*Franz Joseph*) од 26. јуна 1879. године озакоњен је и уведен у „правни живот“ Казнени закон о злочинствима и преступцима за Босну и Херцеговину (њем. *Strafgesetz über Verbrechen und Vergehen für die Bosnien und Herzegowina*), који је објављен Наредбом Земаљске владе од 17. јула 1879. године, а ступио је на снагу 45 дана од дана издавања ове На-

5 Thomas Olechowski, „Zur Entstehung des österreichischen Strafgesetzes 1852“, T. Olechowski, Ch. Neschwara, A. Lengauer, *Grundlagen der österreichischen Rechtskultur: Festschrift für Werner Ogris zum 75. Geburtstag*, Wien-Köln-Weimar, Böhlau Verlag, 2010, 336 и Ferdinand Schmid, *Bosnien und die Herzegovina unter der Verwaltung Österreich-Ungarns*, Verlag von Veit & Comp, Leipzig 1914, 125.

6 Werner Ogris, „Die Rechtsentwicklung in Cisleithanien“, A. Wandruszka, P. Urbanitsch, *Die Habsburgermonarchie 1848–1918, Band II: Verwaltung und Rechtswesen*, Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2003, 569.

7 *Ibid.*, 562–563.

8 *Ibid.*, 566.

9 Прва ревизија је учињена 1863. године, а друга 1867. године, када долази и до укидања тјелесних казни и казне тешке тамнице под оковима. Вид. шире Ogris, 538–562.

редбе, чиме је постао једини важећи правни пропис који уређује област материјалног кривичног права у Босни и Херцеговини

КЗ за БиХ садржавао је укупно 466 параграфа (§) и био је подијељен на три дијела. Први дио (§§ 1–108) садржавао је опште одредбе о злочинствима и преступцима (њем. *Allgemeine Bestimmungen über Verbrechen und Vergehen*), други дио (§§ 109–302) садржавао је одредбе о злочинствима и њиховом кажњавању (њем. *Von den Verbrechen und deren Bestrafung*), док је трећи дио (§§ 303–466) регулирао преступке и прописивао казне за исте (њем. *Von den Vergehen und deren Bestrafung*).¹⁰ У овој систематизацији одредаба могу се назријети две битна дијела закона – општи и посебни дио, иако не *explicite* тако означених. КЗ за БиХ није представљао неку нарочито модерну кодификацију за крај XIX вијека. Штавише, то није био нити његов изворник – *Strafgesetz 1852*. Али, овај се казнени закон, са измјенама и допунама, задржао на највећем дијелу Монархије, док је Краљевина Угарска извршила модернизацију кривичноправног (или боље речено казненоправног) система усвојивши нови либералнији казненоправни пропис 1878. године, који је одговарао потребама времена и захтјевима које је поставила модерна правна наука.¹¹

КЗ за БиХ је усвојио дихотомни систем казненних дјела као *Militär-Strafgesetz 1855*, према којем су казнена дјела класифицирана у двије групе: (1) злочине (злочинства) и (2) пријеступе (преступке) – за разлику од трихотомне класификације коју је имао *Strafgesetz 1852*, према којем су се казнена дјела могла подијелити, с обзиром са степен друштвене опасности и повреде, односно угрожавања заштићених добара, на: (1) злочине, (2) пријеступе и (3) иступе (прекршаје). У КЗ за БиХ су изостављена *delicta propria*, односно казнена дјела која захтјевају посебно својство починитеља дјела. Ради се о казним дјелима која су могли починити припадници оружаних снага *K. und. K.* монархије, и друга дјела припано војне природе,¹² са неколико изузетака. Цијенећи околности у којима се Босна и Херцеговина налазила, односно чињеницу да је територија под окупацијом и војном управом, у КЗ за БиХ су остављена казнена дјела против војне силе која могу починити цивили, а која се налазе под јурисдикцијом војних, а не редовних, цивилних судова, како је то раније било у Војној

10 Мехмед Бечић, „Рецепција кривичног права у Босни и Херцеговини у другој половини XIX стољећа“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву*, LIX – 2016, 230.

11 Béla Sarlós, „Das Rechtswesen in Ungarn 1848–1918“, *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 21, No. 3/4 (1975), 309–347

12 Ferdinand Schmid, *Bosnien und die Herzegovina unter der Verwaltung Österreich-Ungarns*, Verlag von Veit & Comp, Leipzig 1914, 125.

крајини.¹³ КЗ за БиХ је од преступака предвидио само значајније и теже облике истих, док су блаже врсте преступака, због малог значаја, стављене у надлежност управних органа, те из изворника нису преузете.¹⁴

4. КАЗНЕ ПРЕМА КАЗНЕНОМ ЗАКОНУ ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ

Казна је зло предвиђено у казненом (кривичном) закону која се изриче од надлежне јавне власти због кривичног дјела, а против кривца, коју овај има лично да издржи у општем интересу.¹⁵

Како је КЗ за БиХ предвиђао дихотомију кривичних дјела, предвидио је и двије групе казни: (1) казне за злочинства и (2) казне за преступке.

Казне за злочинства биле су двије: (а) смрт и (б) тамница (§ 18). Казна смрти, као капитална, елиминациона казна, извршавала се вјешањем (§ 20). Тамница (називана још и „робијом“), као посебно тешка казна лишавања слободе, могла се одредити с обзиром на степен и на трајање. Тамница с обзиром на степен, односно тежину (КЗ за БиХ користи израз „строгоћа“) може се подијелити на тамницу првог и другог степена (§ 21). Осуђеник на тамницу првог степена, која се одређивала и само као (обична) „тамница“ или „тамница без додака“, држао се „без окова али строго“ (§ 22). Такво издржавање ове казне за злочинство огледало се у посебном режиму прехране, посебном режиму контаката са особљем казнене установе (разговор само по искључивом допуштењу управитеља казнене установе) и посебном режиму комуникације са вањским свијетом (слање писама само по искључивом допуштењу управитеља казнене установе), а што је регулирано посебним прописима за казнене установе за лица осуђена на казну (обичне) тамнице. Тамница другог степена у КЗ за БиХ, одређена као „тешка тамница“, карактеристична је по нарочитом физичком и психичком стању у којем је осуђеник држан. Осуђеник је бивао окован, хранио се према посебном режиму и комуницирао усмено или писмено само по одобрењу управитеља казнене установе, а што је било регулирано са *lex specialis* за овакве осуђенике. Према трајању, тамница која се кажњава за злочинство може бити доживотна или на одређено вријеме које не може бити краће од шест мјесеци,

13 *Ibid.*

14 F. Schmidt, 125 и E. Eichler, 156.

15 Тома Живановић, *Основни проблеми кривичној праву и групе студије*, Службени лист СФРЈ, Београд 1986, 175.

нити дуже од 20 година (§ 24). Уз тамницу се осуђенику може одредити и принуди рад (§ 27). Казне за злочинства у потпуности су преузете из аустријских *Militär-Strafgesetz 1855* и *Strafgesetz 1852*, с тим да је тешка тамница под оковима укинута новелом *Strafgesetz 1852* од 15. новембра 1867. године.

КЗ за БиХ је у § 19 као казне за преступке предвидио: (а) казну затвора, (б) новчану казну, (в) казну губитка робе, ствари за продају или справа, (г) казну губитка права и овлаштења, (д) казну отпављањем из каквог мјеста или котара и (ђ) казну прогонства из цијелог подручја у којем важи Казнени закон (прогонство из Босне и Херцеговине). Ове кривичноправне санкције су преузете из поменутих аустријских казнених закона, с тим да је изостављена казна тјелесног кажњавања, која је укинута новелом *Strafgesetz 1852* од 15. новембра 1867. године.

Казна затвора се, као и тамница, може класифицирати на затвор првог и другог степена, односно на (обични) затвор (или „затвор без додатака“) и на строги затвор. Затвор првог степена или обични затвор састоји се у томе да се осуђеник „затвори у узницу“. Ако је осуђеник добростојећи, може у току издржавања ове казне сам себе издржавати властитим средствима или уз помоћ своје породице или својих пријатеља и треба му оставити на вољу да изабере какво занимање (§ 41). С друге стране, особа која је осуђена на строги затвор, без обзира на имовинско стање, мора се ограничити на узничку (затворску) храну, а посјете може примати и писма писати само уз допуштење управитеља казнене установе. Примати посјете и писати писма може осуђеник, коме се то наравно допусти, само уз надзор „узничара“, односно затворског чувара. Осуђенику на строги затвор, према КЗ за БиХ, се „ваља и посла дати“ (§ 42). Својим § 43, КЗ за БиХ предвиђа и установу домаћег затвора као суптитут за затвор првог или другог степена. Ради се о установи која у нешто другачијем облику постоји и у савременом кривичном праву, а то је кућни затвор. На домаћи затвор се могу осудити чиновници (државни службеници), жене и њихова дјеца, као и сва друга лица која су „по сталежу“ са њима једнака. КЗ за БиХ не поставља ограничење времена трајања казне као услов за изрицање казне домаћег затвора. Међутим, поред услова који се тиче „сталежа“ (статуса) осуђеника, предвиђа и једну моралну обавезу – обећање осуђеника да свој дом неће напуштати, односно да се од куће неће удаљавати. Поред тога, њима се може код куће стража поставити, без обзира да ли дају или не дају поменуто обећање. Уколико прекрше моралну обавезу коју КЗ за БиХ предвиђа, остало вријеме казне ће провести („одсједити“) у јавном затвору. Казна затвора може најкраће трајати 24 сата, а нај-

дуже шест мјесеци, са могућношћу продужења у изузетним и у закону предвиђеним околностима (§ 45).

КЗ за БиХ о новчаној казни не садржи много одредаба. У свом § 49, КЗ за БиХ прописује да у случају да одређено лице буде осуђено на новчану казну, кривични суд у пресуди одмах одређује и казну затвора која ће бити супститут новчаној казни, уколико се ова не би могла наплатити, и то: за сваких пет форинти / десет круна одређује се казна затвора од најмање 12 сати.¹⁶ Готов новац, ствари за продају или справе што новчаном казном неке пропадну, припадају земаљским приходима, односно државном буџету.

На казну губитка права и овлаштења могу се осудити градуиране особе или друге особе које врше одређено звање или занимање, за које су „јавно овјеровљене“ (јавно овлаштене), као и особе које врше одређени занат или обрт. Ова се казна може одмјерити за неко одређено вријеме или трајно (§ 47). Казну отправањем из каквог мјеста или котара Босне и Херцеговине може се осудити лице за почињено злочинство, зависно од околности случаја и уколико то захтјевају разлози заштите јавне сигурности или јавног морала. Ова се казна може изрећи како домаћем „држављанину“ тако и странцу, док се казна прогонства из Босне и Херцеговине може изрећи само странцу (§ 46).

5. ОДМЈЕРАВАЊЕ КАЗНЕ

5.1. О одмјеравању казне уопше

Одмјеравање казне једно је од најзначајнијих питања кривичног права. Најпростије речено, одмјеравање казне је по врсти и по мјери одређена казна од стране надлежног органа починитељу кривичног дјела за извршено кривично дјело. Оно се врши у складу са два основна принципа. Први принцип је принцип законитости, према којем казна може бити одмјерена само у оквирима, односно границама прописаним законом, које се налазе унутар општег дијела материјалног кривичног закона, гдје су садржана основна и посебна правила одмјеравања казне, тако и код појединачних кривичних дје-

16 Пет форинти, односно десет круна, у данашњем новцу износи сса. 279,00 евра, односно 300,00 америчких долара. Вид. *Money Table у: Austria-Hungary: Including Dalmatia and Bosnia: Handbook for Travellers*, Karl Baedeker, 1905. У табели је назначена апроксимативна курсна листа форинти / круна са неколико свјетских валута, укључујући и амерички долар, након чега је могуће прерачунати вриједност конкретног износа форинти / круна у америчке доларе, и уз добијену цифру додати инфлаторни пад америчког долара од 1905. године до данас, те добијени износ прерачунати у евре или другу валуту.

ла. Други принцип јесте принцип индивидуализације казне. Према овом начелу, казна се треба прилагодити конкретном починитељу кривичног дјела и самом кривичном дјелу, приликом чега се суд користи одређеним каталогом законом предвиђених олакшавајућих или отежавајућих околности које могу утицати на то да казна буде већа односно мања. У складу са наведеним, одмјеравање казне заправо значи утврђивање конкретног степена друштвене опасности „узетог у резултанти свих објективних и субјективних момената кривичног дјела“, те казна треба да буде одраз тог конкретног степена друштвене опасности.¹⁷

Разликујемо неколико врста одмјеравања казне, с обзиром на орган који одмјеравање врши, и то: (1) законско, (2) судско и (3) управно (административно).¹⁸ Прво, *законско одмјеравање казне*, врши се од стране самог законодавца у кривичном закону приликом одређивања кривичних дјела. Оно законодавац врши узимајући у обзир степен апстрактне опасности која та кривична дјела имају на одређено друштво. Кривичноправна теорија познаје три система одређивања казни од стране законодавца: (а) систем апсолутно одређених казни, (б) систем релативно одређених казни (тзв. систем законског одређивања и судског одмјеравања казни) и (в) систем (апсолутно) неодређених казни.

Први, *систем апсолутно одређених казни*, карактеристичан за прве кодификације кривичног права, осликава се у закону у прецизно одређеној казни за свако појединачно кривично дјело. Према овом систему законодавац, дакле, одређује врсту и мјеру казне за свако кривично дјело, те је суд дужан у истом омјеру исту врсту казне изрећи за свако конкретно кривично дјело. Кодификације које су усвојиле овај систем суду не остављају маневарски простор за индивидуализацију казне и њено прилагођавање починитељу кривичног дјела. Другим ријечима, суду није остављена слобода одмјеравања веће или мање казне према конкретним околностима једног кривичног дјела, него је дужан изрећи већ у кривичном закону унапријед и апстрактно одређену казну за то кривично дјело. Како је већина кривичноправних кодификација у другој половини XIX вијека напустила овај систем, тако он није прихваћен ни у КЗ за БиХ.

Други, *систем релативно одређених казни*, представља такав систем гдје је законодавац одредио врсту (или врсте) казне за поједи-

17 Бојан Златарић и Мирјан Дамашка, *Рјечник кривичног права и правосудја*, Информатор, Загреб 1966, 202–203.

18 Милош Радовановић, *Кривично право, Ојшћи гео*, Савремена администрација, Београд 1966, 321.

начно кривично дјело, али је у погледу мјере (висине) казне поставио опште или посебне границе минимума и максимума висине казне, у којим се суд, узимајући у обизр све околности сваког појединачног случаја, мора кретати приликом одмјеравања казне. Законодавац одређује опште границе висине казне у општем дијелу кривичног закона, односно установљава најкраћу и најдужу мјеру казне по одређеној врсти казне. Тако је, примјерице, у случају КЗ за БиХ законодавац за казну затвора одредио општи минимум на 12 сати, а општи максимум на шест мјесеци. Поред тога, код сваког појединачног кривичног дјела законодавац може одредити (и најчешће одређује) посебне минимуме и максимуме мјере казне за то кривично дјело, руководећи се степеном опасности које то инкриминисано понашање има по друштво, те колики је интензитет повреде или угрожавања кривичним правом заштићених друштвених добара тим конкретним понашањем. У неким случајевима законодавац може одредити само посебни минимум или само посебни максимум за поједино кривично дјело, при чему је суду остављен простор да казну одмјери до границе општег минимума или максимума, у зависности какву је границу законодавац код сваког појединачног кривичног дјела поставио. Другим ријечима, ако законодавац постави код одређеног кривичног дјела посебни максимум, али не и посебни минимум те врсте, суд казну одмјерава у границама општег минимума и посебног максимума те врсте казне која је одређена. У обратной ситуацији, ако законодавац постави за одређено кривично дјело посебни минимум, али не и посебни максимум, суд онда казну одмјерава у границама тог посебног минимума и општег максимума за ту врсту казне. Унутар законом тако постављених граница задаћа је суда да одреди најадекватнију врсту и мјеру казне за починитеља кривичног дјела. Из тог разлога овај систем називамо и тзв. системом законског одређивања и судског одмјеравања казни.

Посљедњи, *систем (ајсолутивно) неодређених казни* (назива се још *системом арбитерних казни*), карактеристичан је по томе што законодавац није поставио никакве законске оквире при одређивању казни за почињене деликте, него ту слободу у потпуности оставља суду. Дакле, суд по свом властитом нахођењу одређује врсту и мјеру казне за одређено кривично дјело, при чему суд може одлучити да изрекне сваку казну која се може изрећи починитељу кривичног дјела. Овај је систем карактеристичан за апсолутистичке средњовјековне системе, те је у савременом кривичном праву апсолутно напуштен (и недопуштен) због арбитерности, неједнакости, самовољности и произвољности суда при изрицању казни.

Судско одмјеравање казне се врши након што се утврди, у законском предвиђеном кривичном поступку, од стране за то надлежног, независног и непристрасног суда, кривична одговорност лица које се за одређено кривично дјело терети. Судско одмјеравање казне се назива и *одмјеравањем казне у ужем смислу*. Ради се, дакле, о задаћи суда да у границама законом прописане казне за одређено кривично дјело и под условима које закон одређује, починитељу кривичног дјела одреди врсту и мјеру (висину) казне. Другим ријечима, одмјеравање казне у ужем смислу јесте поступак у којем суд утврђује врсту и мјеру казне починитељу кривичног дјела под законом предвиђеним условима. Ово представља и нужну посљедицу система судског одмјеравања казне, и опште правило одмјеравања казне. С друге стране, о *одмјеравању казне у ширем смислу* говоримо онда када се суд одлучи за примјену одређених института општег дијела кривичног закона, који суду даје велике могућности приликом мијењања граница прописане казне (посебног минимума и максимума), даје могућност ублажавања или поштравања казне, па чак и могућност ослобођења од казне починитеља дјела, наравно, под одређеним законом предвиђеним условима. Овакво одмјеравање казне највише одговара сврси кажњавања, те се у складу са начелом индивидуализације казне, кривичноправна санкција прилагођава околностима почињеног кривичног дјела (сразмјерна је почињеном дјелу) и личности починитеља дјела.

Трећа врста одмјеравања казне, односно *ујравно (или административно) одмјеравање казне*, присутна је у појединим земљама *common law* система, односно појединим америчким савезним државама. У овом случају, казну одмјерава установа задужена за извршење казне, односно органи те установе. Из тог разлога се ово и назива управно или административно одмјеравање казне. Оно се састоји у томе да суд приликом изрицања кривичноправне санкције само одређује њену врсту (најчешће је то лишење слободе), а висину (трајање лишења слободе), односно мјеру казне, одређује накнадно орган који казну извршава, с циљем ресоцијализације и преваспитавања починитеља кривичног дјела. Аргумент који се истиче као *pro* овој врсти одмјеравања казне јесте чињеница да само стручна служба установе може да установи када се одређени делинквент „преваспитао“, те да ли је спреман да се опет врати у друштво. Међутим, управно одмјеравање казне у супротности је са идејом да казну, којом се ограничавају или лишавају одређена људска и грађанска права и основне слободе, може одредити само независан и непристрасан суд. Стога управни (или административни) систем одмјеравања казне морамо, барем тренутно, одбацити.

5.2. Одмјеравање казне према Казненом закону од 26. јула 1879. године

Због дихотомије казних дјела, одмјеравање казне према КЗ за БиХ од 26. јула 1879. године можемо подијелити на: (1) одмјеравање казне код злочинстава и (2) одмјеравање казне код преступака. Општим правилом које КЗ за БиХ предвиђа прописује се да приликом одмјеравања казне и за злочинства и за преступке, кривични се суд мора клонити сваке самовоље, те казну одмјерити само по закону, и то не блаже, нити строже, од онога што Казнени закон прописује према каквоћи казног дјела и његова починитеља (§ 60). Такођер, § 61 КЗ за БиХ предвиђа да „нити због злочина, нити због преступака не смију се употребити друге казне, пооштрења и домеди при казнама осим оних, који су законом прописани“. Овај параграф КЗ-а за БиХ заправо прописује начело законитости (*nulla poena sine lege*).

У погледу злочинства, а по угледу на аустријски *Strafgesetz* 1852, КЗ за БиХ је прихватио систем релативно одређених казни. Наиме, због постојања разних околности усљед којих се „злочинство повећава или смањује“, законодавац сматра да није било могуће одредити (и одмјерити) казну за сваки појединачни случај. Стога се § 25 КЗ за БиХ предвиђа да се код злочинстава одређује „само вријеме од најкраћег до најдужега трајања казне“, те је у том времену суду остављено да одмјери казну узимајући у обзир степене кажњивости злочинства. Опште правило је да, када суд утврди да је одређено лице криво за кривично дјело које му се ставља на терет, онда приступа утврђивању и одмјеравању најадекватније казне за то кривично дјело. Суд у одмјеравању казне има веома важну и активну улогу. Дакле, суд при одмјеравању казне за одређено злочинство узима у обзир све околности тог кажњивог дјела, као и све евентуалне олакшавајуће и отежавајуће околности, које је као такве КЗ за БиХ предвидио.

Суд казну може одмјерити у границама прописаним Казненим законом, руководећи се претходно поменутиим принципом. Поред тога, суд казну за злочинство може поштриити само онда када се не ради о капиталној (смртној) казни. У случају казне (тешког) лишења слободе – тамнице, суд исту може поштриити: (а) оковима, (б) постом, (в) тврдим лежајем, (г) самотним затвором, (д) самотним затвором у мрачној собици, (ђ) отправањем из каквог мјеста или котара и (е) прогонством из свега подручја у коме важи КЗ за БиХ (§ 28). Тамница првог степена се може поштриити *оковима*, на начин да се окови стављају на једну руку и на једну ногу, док се други степен тамнице оковима поштрава на начин да се на обје ноге ставе тежи окови од оних предвиђених у случају извршења казне тамнице дру-

гог степена, при чему се води рачуна о spolu осуђеника (§ 29). Сваки се степен тамнице може *йосѣиом* поштрити на начин да се осуђеник појединим данима храни само хљебом и водом. При томе, ово поштрење не смије бити дуже од три дана седмично, нити два пута узастопце (§ 30). Поштрити казну тамнице *йврдим лежајем* значи ограничити осуђеника на „голе даске“, односно осуђенику одредити да спава на голим даскама, при чему то не смије бити два дана узастопце, нити више од три пута седмично (§ 31). Казна тамнице осуђенику се може поштрити на начин да се он може затворити у *самойни зайвор* (самицу) непрекидно мјесец дана, и онда, пошто прође један мјесец, опет непрекидно на најдуже мјесец дана. У вријеме када се осуђеник налази у самотном затвору, КЗ за БиХ намеће обавезу надзорницима казнене установе да осуђеника најмање два пута дневно обилазе и да му дају сходна посла (§ 32). Ово поштрење казне тамнице представља тежи степен од претходног. Наиме, осуђенику се казна може поштрити *самойним зайвором у мрачној собици*, усљед чега се осуђеник затвара у „мрачну собицу“ (самица без прозора), и то не може трајати дуже од три дана непрекидно, након чега мора трајати пауза од најмање седам дана. Осуђеник може бити затворен у самицу без прозора најдуже 30 дана у току једне године (§ 33). Након што осуђеник своју казну тамнице издржи, може се *оийравийши из мјесѣа или койшара* на одређено (извјесно) или неизвјесно вријеме, зависно од злочинства које је починио и под каквим околностима, а ако то захтјева јавна сигурност или „ћудоредност“ (јавни морал). Домаћи „држављани“ не могу бити *йроинани са йерийорије Босне и Херцејовине*. Ова, посљедња мјера поштрења казне тамнице за злочинство могућа је само према странцима, односно лицима који нису босанскохерцеговачки „припадници“ (§ 34). Приликом изрицања казне затвора неопходно је да у својој пресуди суд назначи и степен затвора, а у случају изрицања казне домаћег затвора, какав тај затвор има да буде (§ 44).

Казне одређене за преступке се могу и поштрити. За преступке се казна може поштрити на два начина: (а) кумулацијом више казни (тзв. опште поштрење) или (б) појединачним поштрењем (тзв. поштрење затвора напосе). Поштравање кумулацијом више казни је могуће само у случајевима и у мјери у којој то изричито КЗ за БиХ прописује (§ 50). Тако, примјерице, суд за одређени преступак може изрећи казну затвора и новчну казну. Појединачно ће казну затвора суд поштрити онда када са казном затвора споји једну или више сљедећих мјера: (i) пост, (ii) тврдо лежиште, (iii) самотни затвор, (iv) самотни затвор у мрачној собици и (v) потежи рад (§ 54). *Посѣиом* се казна затвора поштрава на начин да се осуђенику одређује да се у

одређене дане храни на хљебу и води, при чему то не смије бити дуже од два пута седмично (§ 55). Пооштрење казне *тврдим лежиштем* се врши на начин да се осуђенику одреди да ће спавати на „голим даскама“, при чему то не смије бити два дана узастопно, нити више од два пута седмично (§ 56). Казна ће бити пооштрена *самоћним зајвором* ако се осуђенику одреди да борави у самици, и то на период не дужи од 14 дана, и онда опет тек пошто прође мјесец дана (§ 57). *Самоћним зајвором у мрачној собици* казна се пооштрава слично претходном, с тим да се осуђенику одређује да борави у самици без прозора, и то не дуже од 24 сата непрекидно, те опет након што прође најмање недјељу дана, али не више од десет пута укупно (§ 58).

Околности које суд приликом одмјеравања казне треба узети у обзир, КЗ за БиХ одређује као олакшавајуће и отежавајуће околности. Отежавајуће околности су такве околности које утичу да казна за одређено кажњиво дјело буде већа, али у границама казне прописане за то кажњиво дјело. С друге стране, олакшавајуће околности се имају разумијевати као оне околности које дјелују на то да казна за одређено кажњиво дјело буде мања, у прописаним границама. Ове околности могу бити субјективне и објективне, с обзиром на то да ли дотичу кажњиво дјело или његовог починитеља. Суд, приликом одмјеравања казне, треба са једнаком брижљивошћу уважавати све отежавајуће и олакшавајуће околности, а зависно од тога да ли су отежавајуће или олакшавајуће околности претежније, казну треба суд повисити или снизити (§ 85).

Према § 80 КЗ за БиХ, злочинство и преступак су „тим већи што је зрелије размишљање, што је већа приправа, којом се предузима изведење, што је већа њим проузрочена штета или опасност с њим скопчана, што се мање опрезности против њега употребити може или што се њим повриједи што више или што важнијих дужности“. Суд приликом одмјеравања казне, према § 80 КЗ за БиХ, мора у обзир, дакле, узети околности које се односе на то кривично дјело, а нарочито на то колико је заштићено добро повријеђено или доведено у опасност, као и то да ли је починитељ дјела „зрелије размишљао“ и колико дуго се припремао за извршење дјела. Овдје се заправо отвара питање предумишљаја, као посебног облика умишљаја, у коме починитељ дуже времена, са нарочитом пажњом припрема извршење кажњивог дјела.

Као особито отежавајуће околности КЗ за БиХ предвиђа: (1) ако је једно или исто злочинство или преступак поновљен, (2) ако је кривац већ због исто таквог злочинства или преступка кажњен био, (3) ако је он друге, нарочито младе неискусне људе, или до тада непо-

рочне особе, завео, да Казнени закон прекрше, (4) ако је он зачетник, потицатељ или коловођа каквог злочинства или преступка, што га је више особа починило и (5) ако је код преступника против ђудоредности изазвана била јавна сазблазан, или је кривац особа одгојена или боље изображена (§ 81). Као отежавајућу околност треба суд узети и давања лажног исказа за вријеме суђења од стране осумњиченог, односно оптуженог, као и то да, ако је признао, ипак се злобно устеже одати гдје крије резултат имовинског деликта, односно отуђење ствари (§ 82).

КЗ за БиХ предвиђао је ограничење права суда на поштрење казне. Наиме, према § 86, ради отежавајућих околности не смије доћи до промјене врсте казне, која је за свако казнено дјело прописана, осим у случајевима који су предвиђени законом. КЗ за БиХ забрањује да се казне лишења слободе продуже преко законски прописаног максимума. Ово као опште начело вриједи и за друге казне – при њиховом одређивању не смије се прекорачити одређена највиша мјера. Стриктно се забрањује, према § 87, поштрење казне код казних дјела за које је предвиђена казна смрти или казна доживотне тамнице (у првome случају би то било апсолутно бесмислено). За казнена дјела за која је предвиђена казна тамнице у временски ограниченом трајању, суд је обавезан, у зависности од важности отежавајућих околности, казну одмјерити више према законском максимуму, али не преко законског максимума (§ 88). Ако код кажњавања за преступке суд нађе отежавајуће околности, онда према важности истих казну затвора може поштрити на начин да казну одмјери ближе законском максимуму (али не преко њега), новчану казну повећати или спајањем више казни одредити поштење које одговара околностима, али се приликом тога суд увијек треба држати општег начела предвиђеног § 86 – казну поштрити до највише законски одређеног максимума, али не преко њега (§ 89).

Олакшавајуће околности КЗ за БиХ дијели с обзиром на својство починитеља и с обзиром на каквоћу кажњивог дјела. Олакшавајуће околности које се односе на личност починитеља према § 83/а КЗ за БиХ јесу:

- 1) ако је починитељ онда када је злочинство починио био испод двадесет година или ако у час кад је почињено било кажњиво дјело није већ одавна био прекорачио недораслост, ако је слабе памети или ако му је одгојење веома занемарено,
- 2) ако се је он прије почињења чина непорочно владао,
- 3) ако је зло дјело учинио по нагону неке треће особе, од страха или из послушности,

- 4) ако је чин починио онда када му је памет била смућена, али не толико да би потпуно изгубио свијест, и ако он то стање није у себи проузрочио у намјери да почини тај чин, или ако је он чин починио у жестоком ганућу срца, које је настало из обичног човјечанског чувства,
- 5) ако је починитеља на зло дјело намамила више згодна прилика, која му је била пружена с туђе немарности, него ли се је склонуо на исто прије зачетом наканом,
- 6) ако га је тешка невоља навела на чин,
- 7) ако је дјелом показао да марљиво настоји да проузрочену штету накнади или да запријечи даље зле пошљедице,
- 8) ако се је сам одао и зло дјело признао, прем је лако могао побјећи или остати неоткривен,
- 9) ако је непознате или сакривене прекршитеље Казненог закона суду открио, ако је навео средства, да исти буду ухваћени или да им се докаже кривња, или ако је својевољно такве околности пријавио, чије знање областима могућност пружа, да штету, која је у изгледу, отклоне или умање и
- 10) ако је дуже времена затворен био због истраге, која је без његове кривње дуго трајала.

Олакшавајуће околности с обизром на каквоћу дјела према § 84/6 КЗ за БиХ су:

- 1) ако се је само остало код покушаја, и то према томе колико је од покушаја до извршења злочинства или преступка далеко било,
- 2) ако је злочинство или преступак почињен тако да се је починитељ добровољно уздржао од проузрочења веће штете, прем је згодне прилике за то имао, и
- 3) ако је штета која је настала из зла дјела незнатна, или ако је оштећеник добио потпуну накнаду или задовољштину

Код преступака, казну затвора првог степена суд може замијенити новчаном казном примјереном имовинским околностима осуђеника, при чему не смије ова промјена казне зависити никада од избора особе коју треба казнити (§ 63). Другим ријечима, одлука суда је хоће ли казну затвора првог степена замијенити новчаном казном, те се од осуђеника не тражи пристанак на промјену казне. Како се казна може по врсти ублажити на начин да суд изрекне блажу казну, тако је могућа и обратна ситуација. Међутим, промјена блаже врсте у строжу врсту казне је могућа само у случајевима када КЗ за БиХ то

прописује. Такав је случај када се новчана казна не може наплатити јер је осуђеник сиромашан, или би наплатом новчане казне била нанијета осјетљива штета њему или његовој породици на прехрани – новчана се казна онда може замијенити сразмјерном казном затвора, а што суд рачуна према већ поменутој формули: пет форинти / десет круна се конвертира у 12 сати затвора (§ 64).¹⁹

Суд починитељу казног дјела за које је предвиђена смртна казна или казна доживотне тамнице, казну по врсти може ублажити уколико починитељ није навршио двадесету годину живота, или ако је злочинство за које је казна смрти или доживотне тамнице прописана остало у покушају (§ 90). У том случају намјесто смртне казне или казне доживотне тамнице суд починитељу може одредити казну тешке тамнице у трајању од десет до двадесет година. У свим другим случајевима, односно када није прописана казна смрти или казна доживотне тамнице, као опште правило код примјене олакшавајућих околности примјењује се следеће: не може се промијенити нити врста казне нити законско трајања казне, већ се може само вријеме казне скратити у границама предвиђеним законом (§ 91).

Ако суд код починитеља нађе такве олакшавајуће околности које може окарактерисати као врло важне или ако нађе више претежних олакшавајућих околности, онда је овлаштен да код злочинства за која је одређена казна тамнице у трајању од десет до двадесет година, казну починитељу умањити у трајању, али не испод пет година. У случајевима у којима је прописана казна између пет и десет година, суд, због нарочито олакшавајућих околности, може казну умањити у трајању, али не испод двије година (§ 92). У случајевима у којима, услед нарочито олакшавајућих околности, суд сматра да ће се починитељ злочинства поправити, а за исто је одређена казна преко пет година, он може таквом починитељу тамницу ублажити по степену, али и по трајању и мање од шест мјесеци (§ 93). Ово важи *mutatis mutandis* и за казну затвора. Дакле, у случајевима када суд сматра да ће се починитељ поправити, узимајући у обзир све олакшавајуће околности, може казну затвора умањити по степену или по трајању. Занимљиво је да КЗ за БиХ, у § 95, као посебан начин ублажавања казне види урачунавање времена које је лице, без своје кривње што се истрага „отегла“, провело у истражном затвору.

Посебно занимљиво питање јесте одмјеравање казне код стицаја кажњивих дјела. КЗ за БиХ при одмјеравању казне код стицаја разликује следеће ситуације: (а) стицај више злочинства, (б) стицај

¹⁹ Овдје се заправо ради о ублажавању, односно поштравању казне по врсти, када се казна замјењује блажом, односно строжом казном.

злочинстава и преступака, (в) стицај више преступака и (г) стицај злочинстава или преступака са другим кажњивим дјелима. У првом случају, ако је починитељ извршио више злочинстава која су предмет једне те исте истраге и осуде, он се кажњава по оном злочинству за које је опредјељена најтежа казна, али ипак с обзиром на остала злочинства (§ 65). У другом случају, ако је починитељ извршио више злочинстава и преступака која су предмет исте кривичне ствари, и за која му се истовремено суди, суд ће казну одмјерити зависно од најтежег злочинства, али узимајући у обзир и друга почињена казнена дјела, односно евентално друга злочинства и/или преступке (§ 66). У случају стицаја преступака, суд ће починитељу више преступака, за која му се истовремено суди, изрећи највећу одређену казну за преступак, али узимајући у обзир и друге преступке. У посљедњем случају, ако починитељ изврши једно или више злочинстава или преступака са неким другим кажњивим дјелом предвиђеним другим законом, за која му се истовремено суди, он ће бити осуђен на казну предвиђену за најтеже кажњиво дјело (§ 68). У свим наведеним случајевима уочавамо да је КЗ за БиХ усвојио систем апсорпције, према којем нејтеже казне апсорбују све друге, блаже казне.²⁰

6. ЗАКЉУЧАК

У закључку ћемо се кратко осврнути на неколико значајних тачака по питању одмјеравања казне. Одмјеравање казне, као један од најзначајнијих института кривичног (казненог) права, има неколико циљева. Један од примарних циљева јесте одредити казну починитељу кажњивог дјела за његове противправне радње. Ово служи као облик одмазде и шаље поруку да друштво не одобрава незаконито понашање. Казна коју суд одређује починитељу кажњивог дјела има за циљ одвратити и починитеља и друге од почињења сличних дјела. Специфично одвраћање усмјерено је на спрјечавање појединог починитеља да поновно почини пријеступ, док опште одвраћање настоји обесхрабрити потенцијалне починитеље демонстрирајући посљедице криминалног понашања. Поред тога, процес одмјеравања и изрицања казне има за циљ рехабилитацију починитеља. То укључује пружање прилика за образовање, савјетовање или терапију за рјешавање темељних проблема који су придонијели њиховом криминалном понашању. Казна коју суд одреди може захтијевати од починитеља да се искупи за жртву или друштво плаћањем одштете или

20 Вид. шире Милош Бабић и Иванка Марковић, *Кривично право, Ойшїи гно*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука 2019, 371.

ангажманом у друштвено корисном раду. Ове мјере имају за циљ поправити штету проузрочену његовим противправним понашањем. На крају, казна служи заштити друштва од опасних пријеступника. У случајевима када починитељ представља значајан ризик за друге, затварање може бити неопходно како би се спријечила даља штета.

Казнени закон о злочинствима и преступцима за Босну и Херцеговину од 1879. године први је правни пропис који кодификује ову област у Босни и Херцеговини. Он по угледу на Војни казнени закон Аустријског царства усваја дихотомију казних дјела, подијеливши их на злочинства и преступке. Ова подјела је од значаја јер од ње зависи и питање одмјеравања казне. Злочинства представљају кажњива дјела са великим степеном друштвене опасности (према схватању тадашњег законодавца) која треба и строже санкционисати, за разлику од преступака. Овај казнени закон усваја начело индивидуализације казне, који је темељни концепт и има кључну улогу у казненоправном систему. Ово начело односи се на идеју да приликом одређивања примјерене казне за особу осуђену за почињено кажњиво дјело суд треба узети у обзир јединствене околности и карактеристике појединог починитеља, умјесто да примјењује приступ који одговара свима. Начело индивидуализације казне наглашава да казна треба бити прилагођена посебним околностима починитеља и почињеном дјелу. У Казненом закону за Босну и Херцеговину је предвиђен низ фактора које суд треба да узме у обзир, као што су различите отежавајуће и олакшавајуће околности. Поред тога, кривични се суд мора клонити сваке самовоље, те казну одмјерити само по закону, и то не блаже, нити строже од онога што Казнени закон за Босну и Херцеговину прописује према каквоћи казног дјела и његова починитеља. Казне би требале бити сразмјерне озбиљности дјела. То значи да тежа казнена дјела у правилу резултирају строжим казнама, док лакша казнена дјела доводе до блажих казни. Начело сразмјерности осигурава да казна одговара почињеном дјелу. Судови такођер треба да узму у обзир особне факторе који су могли придонијети криминалном понашању починитеља. Ти чимбеници могу укључивати починитељеву доб, ментално здравље, социоекономску позадину и све доказе кајања или напора за рехабилитацију. Процјена ових фактора помаже осигурати да је казна поштена и праведна. Индивидуализација казне признаје да се циљеви казног кажњавања протежу изван одмазде. Такођер разматра потенцијал за одвраћање (обесхрабривање будућег криминалног понашања) и рехабилитацију (помоћ починитељу да се поновно интегрира у друштво као грађанин који поштује закон). Одговарајућа равнотежа између ових циљева може варирати зависно о случају. Напослијетку, судије обично имају одређени степен

слободе при одређивању казни. То им омогућује да одвагну различите факторе и просуде како би дошли до праведне казне у сваком појединачном случају. Међутим, ово дискрецијско право није неограничено и подложно је правним смјерницама и начелима садржаним у казненом закону.

Све у свему, индивидуализација казне настоји осигурати да казна изречена осуђеном појединцу узме у обзир сложеност случаја и околности особе, промичући правичност, правду и рехабилитацију починитеља унутар казненоправног система.

ИЗВОРИ:

Kazneni zakon o zločinstvima i prestupcima za Bosnu i Hercegovinu sa objema novelama kaznenom zakonu i sa zakonom o lihvi, Priredio Franjo pl. Kruszelnicki, Knjižara Leon Finzi, Sarajevo 1914.

ЛИТЕРАТУРА:

Милош Бабић и Иванка Марковић, *Кривично право, Ойшћи дио, Шесто издање*, Универзитет у Бањој Луци – Правни факултет, Бања Лука 2018.

Фрањо Бачић, *Кривично право, Ойћи дио, Четврто, измијењено издање*, Информатор, Загреб 1995.

Eduard Eichler, *Das Justizwesen Bosniens und der Herzegovina*, Landesregierung für Bosnien und die Herzegovina, Wien 1889.

Мустафа Имамовић, *Хисторија државе и права Босне и Херцеговине, Треће издање*, Магистрат, Сарајево 2003.

Мустафа Имамовић, *Основе уставно-полијичкој развјика и државно-правној положеја Босне и Херцеговине*, Универзитет у Сарајеву – Правни факултет, Сарајево 2006.

Мустафа Имамовић, *Правни положеј и унујрашњо-полијички развјика БиХ од 1878. до 1914.*, Магистрат и Универзитет у Сарајеву – Правни факултет, Сарајево 2007.

Милош Радовановић, *Кривично право, Ойшћи дио*, Савремена администрација, Београд 1966.

Сања Савић, *Земаљски устав (шћашћушћ) за Босну и Херцеговину*, Универзитет у Источном Сарајеву – Правни факултет, Источно Сарајево 2021.

Ferdinand Schmid, *Bosnien und die Herzegovina unter der Verwaltung Österreich-Ungarns*, Verlag von Veit & Comp, Leipzig 1914.

Тома Живановић, *Основни проблеми кривичној права и друје студије*, Службени лист СФРЈ, Београд 1986.

- Бојан Златарић и Мирјан Дамашка, *Рјечник кривичној љрава и љосиљуйка*, Информатор, Загреб 1966.
- Мехмед Бечић, „Рецепција кривичног права у Босни и Херцеговини у другој половини XIX стољећа, *Годишњак Правној факултетна у Сарајеву*, LIX – 2016: 219–244.
- Филип Новаковић, „Органи власти у Босни и Херцеговини по Земалском уставу (штатуту) од 17.02.1910. године“, *Правни хоризонти*, III(2)/2020: 163–176.
- Werner Ogris, „Die Rechtsentwicklung in Cisleithanien“, A. Wandruszka, P. Urbanitsch, *Die Habsburgermonarchie 1848–1918, Band II: Verwaltung und Rechtswesen*, Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2003, 538–662.
- Thomas Olechowski, „Zur Entstehung des österreichischen Strafgesetzes 1852“, T. Olechowski, Ch. Neschwara, A. Lengauer, *Grundlagen der österreichischen Rechtskultur: Festschrift für Werner Ogris zum 75. Geburtstag*, Wien-Köln-Weimar, Böhlau Verlag, 2010, 319–341.
- Béla Sarlós, „Das Rechtswesen in Ungarn 1848–1918“, *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 21, No. 3/4 (1975): 309–347

Filip Novaković LL.M.*

SENTENCING – ANALYSIS OF SOLUTIONS IN THE PENAL CODE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA OF JUNE 26, 1879

Summary

Sentencing is a critical stage in the criminal/criminal justice system where a judge (most often) decides on an appropriate sentence for a person convicted of a crime. This criminal justice institute plays a key role in maintaining social order, deterring criminal behaviour and achieving justice. When determining an appropriate sentence, judges consider a variety of factors, including the nature and severity of the offence, the offender’s criminal history, his remorse and willingness to take responsibility, and the impact on the victim. Sentencing guidelines, in each jurisdiction, are usually set by law and provide a framework for judges to

---

* LL.B. in General Law, LL.M. in Criminal Law, master student at Faculty of Law of the University of Banja Luka (field: International Law) and Ph.D. student at the Faculty of Law of the University of Zenica (field: Criminal Law), e-mail: filipnovakovic.iur@gmail.com, ORCID: 000–0001–9979–5824. This paper was presented at the International Student Conference on Legal History „Iustoria 2023: Law and Punishment“, Faculty of Law of the University of Belgrade, Belgrade, Republic of Serbia, 2023.

follow. Sentencing involves a careful balance between offender rights and societal interests, with ongoing efforts to explore more effective and fair sentencing practices. This paper will consider the approach to sentencing in the Criminal Law on Crimes and Misdemeanors for Bosnia and Herzegovina from 1879. The first penal (criminal) law of Bosnia and Herzegovina was amended several times, but these amendments did not significantly affect the sentencing system established by this regulation. A brief review will also be given to the general doctrinal questions concerning sentencing.

Keywords: *Sentencing. – Individualization of Punishment. – Degree Of Criminal Responsibility. – Complicity, Aggravating and Mitigating Circumstances.*

Рад приспео / Paper received: 14. 3. 2023.

Прихваћен за објављивање / Accepted for publication: 10. 5. 2023.